

Lisbet og Beate Huitfeldt
som personalhistoriske Forfattere.
Af William Christensen.

I.

Blandt de Adelsdamer, der er optrådt som Slægtbogs-Forfatterinder eller dog har syslet meget levende med Adelens Personalhistorie, er der i nyere Tid atter blevet fremdraget to, hvis Virksomhed på dette Område vistnok må siges i lang Tid at have været gået i Forglemmelse. Det drejer sig om to Søstre til den bekendte Historiker Arild Huitfeldt, nemlig Lisbet Huitfeldt (født 1551 og død 1609 eller måske i Slutningen af 1608), som i 1580 ægtede Niels Pederssøn Galt til Ingelstad, der døde 1608¹⁾, samt hendes yngre Søster Beate (født 1554 og død 1626), som i 1574 ægtede Knud Ebbessøn Ulfeldt til Svendstrup, der døde 1586²⁾. Den yngre Søster kom til at beklæde ansete Stillinger som Hofmesterinde hos Christian IV.s Dronning og senere for Kongens unge Sønner, og hun kunde opføre prægtige Bygninger på Møllerød og Svendstrup (det nuværende Svenstorp) i Skåne³⁾. Hendes ældre Søster Lisbet derimod og dennes Mand har øjensynlig meget ofte befundet sig i stor Pengeforlegenhed, og det endte med, at deres Søn, den for sin sørgelige Skæbne som Flådechef i Christian IV.s sidste Krig kendte Peder Galt, gik fra Arv og Gæld efter Forældrene⁴⁾. Vidnesbyrd om disse sidstes Pengetrang kan findes i en ret betydelig Række Gælds- og andre Breve, der nu opbevares i Uppsala⁵⁾. I Sammenligning hermed turde det være ret karakteristisk, at de eneste 2 af Beate Huitfeldt udstedte Breve, der findes i den samme

¹⁾ Danm. Adels Aarvog 1887 S. 219, 1893 S. 178. Secher, Kongens rettertings domme 1605—1614 S. 292. RA. Rigens Forfølgningsbog 1607—9 Bl. 48 b.

²⁾ Danm. Adels Aarvog 1887 S. 219, 1923 S. 522. Dansk biograf. Lexikon VIII. 151. Hist. tidskr. f. Skåneland II. 49 f.

³⁾ Jfr. Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början, Skåne (Stockholm 1909) S. 20—23.

⁴⁾ Secher, Kongens rettertings domme 1605—1614 S. 500.

⁵⁾ Uppsala Universitetsbibliotek, Håndskrift S 51, Kapslen »Jakob von Engeströms Samling om Skåne. 1«, Lægget »KansliRådet Jak. v. Engeströms Samling om Skånes Historia. 1. Wessmans MSS.«, Løbe-Nr. 2 og 11—30 (fra Årene 1583, 1587—88, 1593 og 1597—98).

Samling i Uppsala, består af Kvitteringer, som Udstederinden har givet en Mand for Renter af Penge, som han skyldte hende¹⁾.

Hvad de 2 Søstres personalhistoriske Interesser angår, er det m. H. t. Beate Huitfeldt nuværende Professor L. Weibull i Lund, der har fremdraget og delvis aftrykt den Brevveksling, som hun har ført med den bekendte Tyge Brahes Søster Sophie Brahe om personalhistoriske Emner²⁾. Og for Lisbet Huitfeldts Vedkommende har nærværende Meddeler anden Steds henledet Opmærksomheden på endnu bevarede Slægtbogs-Håndskrifter, der ganske vist nu foreligger i Tekstformer, som ikke kan hidrøre fra hende, men som i deres oprindelige, ældre Skikkelse må antages forfattede af hende³⁾.

Når Spørgsmaalet om Søstrenes Forfatterskab på det personalhistoriske Område her atter bringes på Bane, er det imidlertid ikke så meget af Hensyn til disse sidste tidligere omtalte Håndskrifter (hvis oprindelige Udseende det næppe vil være muligt at fastslå). Men det har vist sig, at der i det nysnævnte, i Uppsala opbevarede Håndskrift haves så omfattende Prøver på begge Søstrenes egne Hænder, at det ved Hjælp deraf kan konstateres, at der endnu her i Landet haves ganske vist ikke ligefremme Slægtbogs-Håndskrifter skrevne af dem selv, men dog ret betydelige egenhændige Optegnelser af dem af personalhistorisk Indhold — Optegnelser, som hidtil har været navnløse, men som ved Hjælp af de nævnte Håndskriftprøver (delvis i Forbindelse med andre Indicier) kan identificeres som skrevne dels af den ene og dels af den anden af Søstrene. Samtidig med Redegørelsen herfor skal dog nedenfor omtales de tidligere nævnte Håndskrifter, som allerede er blevet henførte til Lisbet Huitfeldt.

II.

Lisbet Huitfeldt.

De Slægtbogs-Håndskrifter, som indeholder Afsnit, der må antages at være forfattede af Lisbet Huitfeldt, er, som tidligere omtalt⁴⁾, Gen.- her. Selsk., Gener. Fol. 73 (i Rigsarkivet), Ny kgl.

¹⁾ Det i forrige Note anførte Sted, Løbe-Nr. 69 og 85 (fra Årene 1598 og 1599). På tilsvarende Måde viser det sig, at når de 2 Søstre nævnes i Danske Kancellis Arkiv i en Pakke »Stævninger til Kongens og Rigens Råds Retterting. Koncepter og Ansøgninger 1590—1656«, er det Beate Huitfeldt, der anmoder om Stævning over en anden, og det tilmed over Søsterens Mand Niels Pederssøn Galt (anf. St., ad Stævning 1604 Novbr. 5); derimod forekommer Lisbet Huitfeldts Navn i Pakken, fordi en Trediemand ønsker en Person indstævnet, der er optrådt som Forlover for hende (anf. St., ad Stævning 1606 Jan. 25).

²⁾ Hist. tidskr. f. Skåneland II. 50—60.

³⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 3—6 (jfr. ssteds. 36 f. og 9. R. II. 32).

⁴⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 3—6.

Saml. Fol. 772 og Thottske Saml. Fol. 1079. Hertil kan, som ligeledes anden Steds nævnt¹⁾, endnu føjes et 4. Håndskrift, nemlig Thottske Saml. 4to 1882—83, der imidlertid ingen Betydning har i tekstkritisk Henseende, idet dette Håndskrift øjensynlig er en Afskrift efter Ny kgl. Saml. Fol. 772, dog således at Afskriften kun går til og med sin Kildes Bl. 319 a. Af endnu en Tekst er der nu kun en Del Brudstykker bevarede, nemlig i Håndskriftet »Danska geneal. m. m. 3« i Landsarkivet i Lund²⁾; men disse Brudstykker, som vil blive nævnte nedenfor³⁾, frembyder på Grund af deres Kortfattethed kun en begrænset Interesse.

Det er tidligere⁴⁾ nævnt, at Berettigelsen til at henføre den ældre Del af Indholdet af disse Slægtbogs-Håndskrifter til Lisbet Huitfeldt som Forfatter må søges i den Interesse, som Fremstillingen i de anførte ældre Afsnit viser for Lisbet Huitfeldts nærmeste Slægt (først og fremmest hendes Søn) og for hendes Forfædre, i Forbindelse med, at det anden Steds fra vides, at hun har forfattet en Slægtbog.

Hvad der tidligere er omtalt om denne Bogens Interesse for Lisbet Huitfeldts Slægt, kan let suppleres ved flere Træk, f. Eks. når hendes Morbroder Herluf Trolle omtales anerkendende for sin Oprettelse af den »fri skoelle« Herlufsholm⁵⁾, og når der for hendes Moder Øllegaard Trolle udtales Ønsket: »Gud forlene hender en ærefuld och gledelig opstandelse⁶⁾«. Også for Lisbet Huitfeldts Kusine Beate Clausdatter Urne, der vistnok havde holdt Hus for hendes Broder Arild Huitfeldt, udtales Ønsket: »Gud wer hende naadig«, samtidig med at der omhyggelig noteres både hendes Fødsels- og Dødsdag, samt at hun døde på Dragsholm (som Arild Huitfeldt var forlenet med) og blev begravet på Herlufsholm (hvor han var Skoleherre⁷⁾). Slægtbogs-Forfatteren taler jævnlig i 1. Person med Vendinger som: »hannem ved ieg ingen affkomme effter«, »will ieg sette hinders slegt herhoes«, »hindiß slegt, saa mange ieg weedt« o. l.⁸⁾, og kan også af og til udtale: »Nu kommer wii thill« N. N. eller: »Nu kommer wi igien thill« N. N.⁹⁾. Denne Anvendelse af

¹⁾ Sstds. 9. R. II. 32.

²⁾ Jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 3 Note 6.

³⁾ S. 7.

⁴⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4—5.

⁵⁾ R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 92 a (for Kortheds Skyld oiterer jeg her og nogle Gange i det følgende kun denne ene Tekst).

⁶⁾ Sstds. Bl. 97 a.

⁷⁾ Sstds. Bl. 96 b. Jfr. om Beate Urne: Rørdam, Historieskriveren Arild Hvitfeldt S. 243 f. og Danm. Adels Aarvog 1904 S. 474.

⁸⁾ R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 2 b, 42 a, 127 a, jfr. 155 b, 184 a, 247 b, 296 a.

⁹⁾ Sstds. Bl. 189 b, 310 b.

Ordet »jeg« stemmer ganske vist, som vi skal se nedenfor¹⁾, godt med Lisbet Huitfeldts Stil, således som den viser sig i hendes egenhændige Optegnelser; men den samme Sprogbrug kan også træffes i andre Slægtbogs-Håndskrifter. Mere karakteristisk for hendes Stil er det derimod, når Slægtbogen engang henvender sig til en bestemt Læser, som den tiltaler med »du«: »ville du wide, huem her Jørgen Ackeßens høstrue wor«²⁾. Også denne stilistiske Ejendommelighed genfindes, som vi senere skal komme tilbage til³⁾, i Lisbet Huitfeldts egenhændige Optegnelser; og i alt Fald dér får man Oplysning om, hvem den Person er, som hun tiltaler.

Det er dog allerede tidligere omtalt, at alle de 3 Håndskrifter, som vi her beskæftiger os med, og som indeholder Afsnit, der må antages at hidrøre fra Lisbet Huitfeldt, for store Deles Vedkommende må være fortsatte efter hendes Død. Dette fremgår ikke blot indirekte af Tidspunktet for mange af de Begivenheder, som Håndskrifterne omtaler uden at henføre dem til bestemte År, men også direkte af, at de ikke helt sjældent anfører Årstal, der falder efter hendes Død. Vil man spørge, hvor og af hvem en sådan Fortsættelse er skreven, kan der herom kun fremsættes Formodninger. Men det viser sig, at alle 3 Håndskrifter interesserer sig levende, om end i noget forskelligt Omfang, for den Familie Munk, der førte 3 Roser i sit Våben, og bl. a. omtaler den Gren af den, som ejede Krogsgaard i Skads Herred. Håndskrifterne opgiver Døds- og Begravelsessted for en hel Del af disse Munk'er⁴⁾; ja de omtaler en Person af en helt anden Slægt (en Ide Bryske), der døde 1621 på Krogsgaard⁵⁾. Nu ejedes Krogsgaard c. 1620 af en Frederik Munk († 1634), hvis Forældre var Jørgen Munk († 1577), der ligeledes havde ejet Gården, og Dorte Pedersdatter Galt († 1579), der var Søster til Lisbet Huitfeldts Mand Niels Pederssøn Galt⁶⁾. Og det ligger da nær at antage, at en Tekst af Lisbet Huitfeldts Arbejde på Grund af Slægtskabet er kommen til Krogsgaard og er bleven fortsat af en af Gårdens Ejere eller af en Slægtning af dem.

¹⁾ S. 14.

²⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 47 a.

³⁾ S. 14.

⁴⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 280 a—286 a; Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 363 b—371 a; Thottske Saml. Fol. 1079 Bl. 294 b—300 a.

⁵⁾ De 3 i forrige Note nævnte Håndskrifter, henholdsvis Bl. 204 b, 175 b og 152 b.

⁶⁾ Om Krogsgaards Ejere jfr. Trap⁴ VIII. 520 og Danm. Adels Aarvog 1901 S. 253 ff.; om de 2 Søsken af Slægten Galt jfr. sidst anførte Værk 1893 S. 178 f. Også på en anden Måde var der Slægtskab, men længere ude, mellem Lisbet Huitfeldt og Ejere af Krogsgaard, idet både en Fætter af hende, Lave Huitfeldt, og dennes Enke Maren Munk († 1612, en Broderdatter af den ovennævnte Jørgen Munk) skrev sig til Krogsgaard (Danm. Adels Aarvog 1901 S. 254, 1887 S. 219, 221).

En sådan Antagelse finder for den nysnævnte Frederik Munks Vedkommende en ganske mærkelig Støtte på en anden Måde. Det af de omtalte 3 »Lisbet-Huitfeldt«-Håndskrifter, der, som vi straks skal se, repræsenterer det ældste Standpunkt, nemlig Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73, angiver først den rigtige Herkomst for en Torbern Bentssøn Bille, der var gift med Edele Jernskæg, men tilføjer derefter, at »fru Maren Bilde haffuer set« ham på en anden (og urigtig) Plads på Stamtavlen¹). Nu er der bevaret en Slægtetog, der angiver sig som forfattet af Maren Bille, — et Håndskrift, der ikke er uden Interesse ved de forskellige fra Slægtetogs-Litteraturen kendte Personer, som har gjort Tilføjelser i det. Nærværende Meddeler har i så Henseende tidligere omtalt Rigborg Brockenhus og Sophie Below²), og også den sidstnævntes Datter Anne Thotts Hånd kan findes en sjælden Gang i selve Slægtetogsteksten³) foruden i den følgende Del af Håndskriftet. Men endvidere vil man på et meget stort Antal af Slægtetogstekstens Sider træffe Tilføjelser gjorte af den nævnte Frederik Munk († 1634)⁴). Disse Tilføjelser er ganske vist ofte meget korte⁵) og indskrænker sig ikke sjældent til kun at supplere et Personnavn med Angivelsen af den Gård, hvortil vedkommende skrev sig; men de kan dog til Tider have en Udstrækning af nogle Linier⁶). Frederik Munk har altså haft Adgang til den i »Lisbet-Huitfeldt«-Teksten citerede Maren Billes Arbejde; og omvendt vil man i dette sidste finde angivet af en anden senere Tilføjer-Hånd (som det ikke er lykkedes at identificere), hvad »fru Lißebet Huitfeldt haffuer schreffuit« om den nævnte Torbern Bentssøn Billes Herkomst⁷), så at den, der har gjort denne Tilføjelse, altså endnu har været på det rene med, at det Håndskrift, der var hans Kilde herfor, hidrørte fra Lisbet Huitfeldt.

Der må da formentlig siges at være en stor Sandsynlighed for, at Frederik Munk har medvirket ved Fortsættelsen af Lisbet-Huitfeldt-Teksterne. Men bevises kan en sådan Antagelse ikke, idet

¹) RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 316 b. Bemærkningen findes, men kun som en senere Tilføjelse af Holger Parsberg, i Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 227 a, hvorimod den mangler helt på det tilsvarende Sted i det tredje Håndskrift Thottske Saml. Fol. 1079 Bl. 196 a.

²) Se herom og om Håndskriftet (Ny kgl. Saml. Fol. 771 f) i Almindelighed Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 3, 10 og 26 (og om et andet Afsnit af det Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 27).

³) Ny kgl. Saml. Fol. 771 f, 1. Foliering Bl. 65 b, 66 a.

⁴) Hans Hånd til Sammenligning kan findes i RA. Indl. til Reg. og Tegn. 1630 18. Oktbr. og 1631 10. Septbr. Om ham selv se Danm. Adels Aarvog 1901 S. 254.

⁵) Således Ny kgl. Saml. Fol. 771 f, 1. Foliering Bl. 5 b, 11 a, 14 b, 16 b, 19 a, 38 b, 42 a, 54 b, 57 b, 60 b, 61 a osv.

⁶) Således anf. St. Bl. 6 b, 9 a, 21 a, 24 a, 31 a, 59 a, 64 b, 65 b.

⁷) Anf. St. Bl. 31 b.

hans Hånd ikke forekommer i noget af de bevarede Håndskrifter af disse. Og i det hele vil det på Grund af disses Karakter i mange Tilfælde selvfølgelig være umuligt at afgøre, hvorvidt et bestemt Afsnit af den bevarede Tekst hidrører fra Lisbet Huitfeldt eller fra en af hendes Fortsættere. Håndskrifterne er på adskillige Steder alt andet end fortræffelig redigerede; enkelte af Afsnittene består kun af Opregninger af bestemte Personers Aner¹⁾, og anden Steds i dem kan man finde Optegnelser på nogle få Linier med så lidet sigende Overskrifter som: »Gammell slecht i Judland«, »Gammell slecht i Skaane« og »Wdi Siellandt«²⁾; men om det er Lisbet Huitfeldt eller hendes Efterfølgere, der bærer Ansvaret i sådanne Tilfælde, kan ikke afgøres.

Det er tidligere anført, at de 3 Håndskrifter er indbyrdes forskellige og ikke kan være afskrevne direkte efter hinanden. Det af dem, hvis Tekst står på det ældste Trin, er Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73. Man kunde blive tilbøjelig til at sætte dets Tilblivelsestid til Årene 1617—20, fordi det anfører et i 1617 indtruffet Dødsfald, men betegner alle den pågældende afdødes Søstre, af hvilke en blev gift i 1620, som Jomfruer³⁾. Det viser sig dog, at Teksten er lidt yngre, idet den nævner Årstal fra Begyndelsen af 1620'rne⁴⁾, således endnu 1624⁵⁾, og anfører en Ove Thotts Fødsel, der først fandt Sted 1626⁶⁾. Men yngre end 1620'rne er det næppe troligt, at Teksten er; thi ikke blot mangler den et Årstal 1620 og en Oplysning om noget, der er indtruffet i 1620'rne, som omtales i de 2 andre Håndskrifter⁷⁾; men medens disse sidste ikke helt sjældent anfører Årstal eller Begivenheder fra 1630'rne og senere, savnes sådanne Steder, så vidt ses, altid i Rigsarkivets Håndskrift⁸⁾. Men på den anden Side kan Rigsarkivets Tekst have Enkeltheder, der mangler i de 2 andre Håndskrifter; den nylig nævnte Ove Thotts Fødsel i 1626 findes således ikke på det tilsvarende Sted i disse⁹⁾.

Det kan endnu anføres, at det her omtalte Håndskrift i Rigsarkivet har ikke så få Tilføjelser, for en Del af korrigerende Art,

¹⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 275 a—276 b.

²⁾ Sstds. Bl. 241 b.

³⁾ Sstds. Bl. 88 b—89 b; jfr. Danm. Adels Aarvog 1896 S. 435.

⁴⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 204 b (1621).

⁵⁾ Sstds. Bl. 123 b, 285 b.

⁶⁾ Sstds. Bl. 74 b; jfr. Danm. Adels Aarvog 1900 S. 437.

⁷⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 302 a og 116 b, sammenholdt med f. Eks. Ny kgl. Saml. Fol. 772, henholdsvis Bl. 254 b (År 1620) og 67 a (Christopher Ulfeldt som Rigsråd, hvad han blev 1625).

⁸⁾ Se f. Eks. RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 260 a, sammenholdt med Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 337 a (År 1643).

⁹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 38 b; Thottske Saml. Fol. 1079 Bl. 29 a. Sammenlign også ovfr. S. 5 Note 1.

der er skrevne med én Hånd fra det 17. Århundrede¹⁾. Det er ikke lykkedes at finde Navnet på Håndens Indehaver; men han er øjensynlig identisk med en Mand, der har arbejdet for den bekendte Sophie Brahe (Tyge Brahes Søster). Hånden har skrevet i alt Fald store Dele af et af hendes i Landsarkivet i Lund opbevarede Håndskrifter²⁾, et Håndskrift, der, som anden Steds omtalt³⁾, indeholder Brudstykker af en Tekst, der er nær beslægtet med de her omhandlede Tekster. Brudstykkerne i Sophie-Brahe-Håndskriftet⁴⁾ omhandler ganske vist kun den Familie Munk, der fører 3 Roser i sit Våben, og et Par med den besvogrede Familier (Spend og en på Linnets i Frøs Herred boende Slægt, der er bleven henregnet til Familien Hundermark); og Brudstykkerne må i deres nuværende Form være yngre end Lisbet Huitfeldts Tid. Men at de er tagne fra et større Håndskrift, fremgår af, at de ender med en Angivelse af, at »Dette forschreffne stod imelom Giørs slegtt och dett om Thrydegaard«, en Angivelse, der stemmer med det pågældende Stykkes Plads i de 3 »Lisbet-Huitfeldt«-Tekster⁵⁾.

Af de 2 andre ovenfor nævnte Håndskrifter af den Slægtbog, hvis ældste Del må antages at være forfattet af Lisbet Huitfeldt, har det ene, Ny kgl. Fol. 772, således som tidligere⁶⁾ omtalt, i 1671 tilhørt den personalhistorisk interesserede senere Landsdommer Holger Parsberg († 1692)⁷⁾. Håndskriftets Tekst er øjensynlig en Del yngre end Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73; dets Hovedhånd, der er en Skriverhånd, nævner selv Året 1643⁸⁾ og omtaler et Dødsfald, der først fandt Sted 1644⁹⁾. Blandt de Udvidelser, som det har at opvise sammenlignet med Rigsarkivets Håndskrift, har nærværende Meddeler anden Steds gjort opmærksom på en Række

¹⁾ Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 145 b, 180 a, 193 a, 207 a, 259 b, 262 a, 264 b, 267 b, 274 b, 277 a osv.

²⁾ »Danska geneal. m. m. 3.« Sammenlign således Hånden i Randbemærkninger i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 274 b og 280 b med Hånden i tilsvarende Bemærkninger i Lund-Håndskriftet, henholdsvis Bl. 7 a og 2 b. — Den samme Hånd forekommer i øvrigt i en nu overklæbet, men dog læselig Rettelse i Margenen i Thottske Saml. Fol. 1082 Bl. 348 b.

³⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 3 Note 6.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. 2 a—6 b, 7 a, 9 a.

⁵⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 271 a—b; Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 352 b—353 a; Thottske Saml. Fol. 1079 Bl. 286 a—b.

⁶⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4.

⁷⁾ Om hans historiske Interesse jfr. Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 334 f.; sammenlign Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 23, 51, 52.

⁸⁾ Bl. 337 a.

⁹⁾ Bl. 363 a (om Erik Lykke, der ifølge Danm. Adels Aarbog 1903 S. 276 døde 1644). På en ikke meget senere Nedskrivelsestid tyder det, når en Peder Grubbe på Bl. 229 b nævnes som trolovet med sin senere Hustru, som det vides, at han ægtede 1647 (Danm. Adels Aarbog 1895 S. 166).

Oplysninger om den Familie Friis, hvis Våben var et rødt Egern, Oplysninger, som højst sandsynlig oprindelig hidrører fra den til denne Familie hørende, slægtbogs-interesserede Christopher Friis (begravet 1657). Men disse Oplysninger synes ganske vist i alt Fald i et andet Håndskrift at have stået i et løsere Forhold til Resten af Slægtbogen, idet Holger Parsberg i Ny kgl. Saml. Fol. 772 ud for det pågældende Afsnit har tilføjet i Margenen: »Dette hør icke til den rette slectebog, me[n]s er her indskreffuett«¹⁾.

Andre Udvidelser, som Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 772 har mere end Rigsarkivets Håndskrift, vedrører den Familie Lange, som førte én Rose i sit Våben²⁾; og når det om 3 afdøde Børn af en Bendix Norby og en Dorte Lange, hvilken sidste hørte til den nævnte Slægt, siges: »Gud vere dem naadig«³⁾, ligger det nær at tænke sig, at Oplysningerne om denne Slægt Lange hidrører fra den nævnte Dorte Lange eller en af hendes nærmeste Slægtninge. Men også i alt Fald ét Medlem af den Familie Lange, der førte 3 Roser i Våbenet, må antages at have beskæftiget sig med Teksten. Det er tidligere⁴⁾ omtalt, at den Omstændighed, at en Person, som kun betegner sig med Forbogstaverne W. L., et Sted i Teksten har gjort en Bemærkning⁵⁾, har bragt det gamle Adelslexikon⁶⁾ til at udtale den øjensynlig urigtige Antagelse, at denne W. L. er den egentlige Forfatter af den her omhandlede Slægtbog. Derimod har den pågældende W. L. altså gjort en Tilføjelse i Kilden til Ny kgl. Saml. Fol. 772. Og man kan finde et noget lignende Monogram, om end bestående af Bogstaverne W. P. L., i et andet Håndskrift, hvor Monogrammet betegner en Vibeke Pedersdatter Lange, hvis Fader Landkommisær og Landsdommer Peder Lange (af Slægten med de 3 Roser) døde 1661⁷⁾. Det er derfor ret sandsynligt, at det er denne Vibeke Lange, der har gjort den anførte, med W. L. betegnede Notits i Slægtbogens Forlæg; og det er da måske også hende, hvem en Bemærkning vedrørende Tre-Rose-Langerne skyldes, der findes anden Steds i Håndskriftet og kunde synes at have været en senere Tilføjelse i Håndskriftets Forlæg⁸⁾.

Det er imidlertid vanskeligt at udtale sig om Omfanget af sådanne mulige senere Tilføjelser, idet de i det bevarede Håndskrift

¹⁾ Bl. 155 b—157 a; jfr. Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 33 f.

²⁾ Bl. 339 b, 363 a.

³⁾ Bl. 339 b.

⁴⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4.

⁵⁾ Den lyder (Bl. 363 b): »Brune Erichß fæderne waben, som de Banner Høger nu fører; jeg haffuer seet breffue med den segell fore. WLΛ.

⁶⁾ I S. XXIII.

⁷⁾ Thottske Saml. 8vo 560 Bl. 121 b; jfr. Danm. Adels Aarvog 1901 S. 264 og Dansk biograf. Lexikon X. 41.

⁸⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 336 b—337 a.

Ny kgl. Saml. Fol. 772 indgår i selve Teksten som skrevne af Skriverhånden. Derimod har dette Håndskrift, som tidligere¹⁾ omtalt, en hel Del Tilføjelser, som er gjorte med Holger Parsbergs Hånd; men disse hidrører vistnok for største Delen fra en af ham foretagen Konferering med en nu ukendt Tekst. Og det samme kan da også antages at gælde nogle inde i Teksten anbragte Mærker, om hvilke det dog ikke kan bevises, at de stammer fra Holger Parsberg, men som i ethvert Fald efter al Sandsynlighed betegner Stykker, der har manglet i den ukendte Tekst. Det kan nævnes, at en af Holger Parsbergs Marginalnoter i Ny kgl. Saml. Fol. 772 lyder: »Gamle Høger vaben effter fru Lisbet Huutfeltz optegnelse paa Engelsted, som haffde Nels Pedersen Galt«; da Skriverhåndens Tekst her beskriver: »gamble her Boe Høg«s Våben, og en Tilføjelse af Holger Parsberg i den samme Sides modsatte Margen beskriver, hvorledes »her Buge Høeg vaben paa Hald var« »effter fru Anne Jacob Krabe[!] Jacob Biørens antegnelse«²⁾, må man vel snarest forstå Holger Parsbergs først citerede, noget uklare Randbemærkning således, at det er selve Ny kgl. Saml. Fol. 772, som han betegner som »fru Lisbet Huutfeltz optegnelse«; og han har altså i så Fald været på det rene med, at Grundstammen i Ny kgl. Saml. Fol. 772 hidrører fra hende³⁾.

Endnu skal her omtales det 3. af de ovenfor⁴⁾ nævnte Håndskrifter, hvis ældre Del må antages oprindelig at være forfattet af Lisbet Huutfeldt, nemlig Thottske Saml. Fol. 1079. Det er anført anden Steds⁵⁾, at dette Håndskrift har en med den personalhistorisk interesserede Ide Jørgensdatter Grubbes Hånd skreven Indholdsfortegnelse⁶⁾; og man kan finde, at hun har gjort Rettelser eller Tilføjelser enkelte Steder inde i Håndskriftet⁷⁾. Men de forekommer meget sjældent; og egentlige Rettelser eller Tilføjelser af andre vil man vistnok forgæves søge i Håndskriftets Tekst⁸⁾. Denne er

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4.

²⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 319 b. Henvisningen til Anne Krabbe, men derimod ikke den til Lisbet Huutfeldt, forekommer ligeledes på det tilsvarende Sted i R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 247 a; og også på Bl. 262 b citerer dette sidste Håndskrift »fru Anne Krabbes optegnelser«.

³⁾ Det kan tilføjes m. H. t. Ny kgl. Saml. Fol. 772, at der anden Steds er gjort opmærksom på, at det er dette Håndskrift, der betegnes som »Holger Parsbergs Slegtebog« i et Uddrag, der er gjort i den første Halvdel af det 19. Århundrede og findes i Sorø Akademis Manuskriptsamling Nr. 164, Under-Nr. 9 (jfr. Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 23).

⁴⁾ S. 2—3.

⁵⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4.

⁶⁾ Jfr. om hende Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4, 11, 13, 45 og 9. R. IV. 40 f.

⁷⁾ Bl. 18 a, 23 a, 114 a.

⁸⁾ Her ses bort fra, at en yngre Hånd af og til i Margenen henviser fra et Bladtal til et andet.

lidt yngre end Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 772, hvad der ses af, at et i 1659 indtruffet Dødsfald berettes af selve Skriverhånden i det Thottske Håndskrift inde i Teksten, medens Dødsåret i Ny kgl. Saml. Fol. 772 fremtræder som en senere, af Holger Parsberg gjort Tilføjelse¹⁾. Men i øvrigt må det siges, at det Thottske Håndskrifts Tekst står langt nærmere ved Ny kgl. Saml. Fol. 772 end ved det ovenfor omtalte i Gen.-her. Selsk. i Rigsarkivet. Gang på Gang viser det sig, at Teksten i de 2 Håndskrifter på det kongelige Bibliotek stemmer overens, men afviger fra Rigsarkivets Håndskrift²⁾, og oftest er det da, som man kunde vente, Bibliotekets 2 Håndskrifter, der repræsenterer det udførligere og yngre Standpunkt; men undertiden kan det, som tidligere nævnt, omvendt være Rigsarkivets Tekst, der har mere end de 2 andre³⁾. Og det er ikke nogen helt nøjagtig Overensstemmelse, der findes mellem Ny kgl. Saml. Fol. 772 og Thottske Saml. Fol. 1079; der kan i det sidste af disse 2 Håndskrifter være forbigået et Afsnit, som findes i det første af dem og i Rigsarkivets Håndskrift⁴⁾.

Det er tidligere⁵⁾ omtalt, at Brudstykker af de 3 her nævnte Håndskrifter, der indeholdt Lisbet Huitfeldts og hendes Fortsætteres Arbejde, er blevet benyttede i en Slægtbog, der i sin Tid ejedes af Peder Resen, men brændte med Universitetsbiblioteket i 1728 og nu kun kendes i Afskrifter⁶⁾. Det viser sig, at den »Lisbet-Huitfeldt«-Tekst, som denne Resen'ske Slægtbog har benyttet, har stået betydelig nærmere ved Teksten i Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 end ved Ny kgl. Saml. Fol. 772 og Thottske Saml. Fol. 1079; men Resen-Slægtbogen kan dog ikke antages at være afskrevet direkte efter det førstnævnte af disse 3 Håndskrifter, idet den kan indeholde noget, som mangler i dette⁷⁾. Men i øvrigt er det kun en mindre

1) Jfr. herom Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4.

2) Således har Siderne i Ny kgl. Fol. 772 Bl. 189 b—270 a og i Thottske Saml. Fol. 1079 Bl. 164 b—229 b i begge Håndskrifter fået en anden Plads og står i en anden indbyrdes Orden end i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 289 a—344 a.

3) Sammenlign således RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 64 b, 73 b og 74 a med Ny kgl. Saml. Fol. 772, henholdsvis Bl. 36 b, 37 b og 38 a og med Thottske Saml. Fol. 1079, henholdsvis Bl. 28 I a, 28 II b og 29 a. — Jfr. her ovfr. S. 6.

4) Afsnittet i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 119 b—123 b og i Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 70 b—74 b mangler i Thottske Saml. Fol. 1079 efter Bl. 59 a.

5) Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 31 f.

6) Næmlig Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 423, Ny kgl. Saml. 4to 1275 og RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 74.

7) RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 74 Bl. 34 b L. 5 mangler på det tilsvarende Sted i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73 Bl. 158 a efter L. 11; og det førstnævnte Håndskrift Bl. 35 b L. 4—6 har ligeledes mere end det sidstnævnte Bl. 160 a L. 9 f. n.

Del af »Lisbet-Huitfeldt«-Teksterne, der forekommer i Afskrifterne af den Resen'ske Slægtebog; som tidligere anført¹⁾, drejer det sig om c. 70 Blade af Rigsarkivets »Lisbet-Huitfeldt«-Håndskrift, medens dette i alt omfatter 345 folierede Blade, af hvilke dog ganske vist en Del (navnlig i Begyndelsen) er helt ubeskrevne eller i ethvert Tilfælde ikke fuldskrevne.

Der er anden Steds²⁾ gjort opmærksom på, at den bekendte Samler Jens Rosenkrantz († 1695) har benyttet en Lisbet-Huitfeldt-Slægtebog, og at han bag i det ældste Håndskrift af Sophie Belovs Slægtebog (som han har ejet) har indført et »Reg. paa det, som er vdt aff fru L. Br. bog oc ført bag ind i fru L. Huitf. bog«. Men hvad det er for et Håndskrift, som Jens Rosenkrantz betegner som Fru Lisbet Huitfeldts Bog, er det ikke lykkedes at udfinde³⁾; og da der ikke synes at eksistere en Tekst, på hvilken så høje Tal, som han giver for sine Henvisninger, passer, må det pågældende Håndskrift formentlig antages for tabt.

Også et andet Håndskrift, der har stået i Forbindelse med Lisbet Huitfeldts Slægtebog, må nu anses for forsvundet. Det tilhørte på Frederik Rostgaards Tid en Jørgen Rosenkrantz, der døde 1754 og var Søn af den ovennævnte Jens Rosenkrantz. Jørgen Rosenkrantz havde lånt det til Frederik Rostgaard, hvis velansete Medarbejder Morten Haugaard⁴⁾ beskriver det som en Slægtebog i Folio bestående af 3 Afsnit; det første var en Våbenbog med »meget smukt malede« Våben og med en Tekst, »hvoraf det meste synes at være skrevet med Frue Sophie Belovs Haand«; det andet bestod af Oplysninger om en Række alfabetisk ordnede Adelslægter »indrettet paa Resenii og Pontoppid. Maade«; og endelig bestod det tredie Afsnit af »nogle adelige Slegter udskrevne af Lisbet Hvitfeldts Slegtebog«. Men nærmere Oplysninger om denne Lisbet Huitfeldts Slægtebog

1) Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 32 Note 2.

2) Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 36 f.

3) Måske er der dog nogen Mulighed for, at det drejer sig om et Håndskrift, som omtales i det nedfr. S. 12 Note 1 nævnte »Pro memoria«. Dette Håndskrift var en Slægtebog i Folio, som var forskellig fra den i den anførte Note omtalte, men som på Frederik Rostgaards Tid også ejedes af den i Promemoria'et nævnte Jørgen Rosenkrantz, der havde lånt Håndskriftet til Frederik Rostgaard. Promemoria'ets Affatter Morten Haugaard siger ganske vist, at Håndskriftet »skal nok være skreven af et Fruentimmer, og synes Skriften at komme over eens med Frue Sophie Brahes Ottesdotter hendis Haand; men vidis ei tilfulde, naar eller af hvem dend er skreven«. Men hele denne forbeholdne Udtryksmåde giver unægtelig Indtryk af, at Morten Haugaard ikke har vidst særlig god Besked i Sagen.

4) Jfr. om denne (der døde 1740 som Præst i Køge) Breve fra Hans Gram udg. af Herman Gram S. 137 og Wiberg, Præstehistorie II. 212. Hans Hånd med Navns Underskrift findes i R.A. Indl. til Sjæll. Reg. 1713 Nr. 295.

giver Morten Haugaard ikke¹⁾; og det citerede Håndskrift vides nu ikke mere at eksistere.

Før de ovenfor omtalte bevarede 3 Håndskrifter Gen.-her. Selsk. Gener. Fol. 73, Ny kgl. Saml. Fol. 772 og Thottske Saml. Fol. 1079 lader det sig altså ikke konstatere, i hvor stort et Omfang det, som de meddeler om Tiden før 1609, hidrører fra Lisbet Huitfeldt selv. Derimod kan det, som allerede tidligere²⁾ antydet, ved Hjælp af bevarede Prøver på hendes Håndskrift påvises, at forskellige endnu eksisterende personalhistoriske Optegnelser er skrevne af hende. Hendes Hånd kan ganske vist til forskellige Tider have et lidt forskelligt Udseende³⁾; men det tidligere omtalte Uppsala-Håndskrift har så mange Breve skrevne med hendes egen Hånd og i en ret moden Alder⁴⁾, at de frembyder et pålideligt Sammenligningsgrundlag, når man vil prøve at identificere Hænder i navnløse Slægtebogs-Optegnelser, som man kunde formode hidrørte fra hende.

Det drejer sig her om adskillige Sider af det mærkelige Blandingshåndskrift med Titlen »Collect. geneal. Dan.«, som findes blandt Klevenfeldts Samlinger i Rigsarkivet. Foruden at dette Håndskrift i sit brogede Indhold bl. a. meddeler en Registratur over det Arkiv, der i sin Tid fandtes på Egeskov⁵⁾, giver det så mange Prøver (til Tider rigtignok meget kortfattede) på Hænder, der tilhører Personer,

¹⁾ Se et Ark med Overskrift »Pro memoria« i Rostgaardske Saml. Fol. 26 I; det af Morten Haugaard beskrevne Håndskrift er det samme, som omtales i Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 28 Note 3. Om den nævnte Jørgen Rosenkrantz se Danm. Adels Aarvog 1910 S. 400 f.

²⁾ S. 2.

³⁾ Det må således anses for det sandsynligste, at 2 Breve fra hende til Birgitte Gøye af 1573 27. Febr. og 31. Maj, der findes i RA. Privatarbiver, Hærluf Trolle og er trykte hos Wad, Breve til og fra Hærluf Trolle og Birgitte Gjøe II Nr. 218 og 231, er egenhændige. En ung Pige i hendes Alder (hun var dengang kun 21 År) vilde vel ikke så let kunne få en anden til at skrive for sig, og hun vilde måske betænke sig på at gøre det overfor Birgitte Gøye, hos hvem hun mulig tidligere havde været i Huset. Men på den anden Side er det ikke ved noget tilføjede »egen Hånd« bevist, at Brevene er egenhændige; og i alt Fald frembyder de ingen umiddelbart slående Lighed enten med de autentiske egenhændige Breve af hende eller med de personalhistoriske Optegnelser, der, som det snart skal blive omtalt, må antages at være skrevne af hende. Derimod findes et afgjort egenhændigt, men temmelig kortfattet Gælds-brev af hende i RA. Privatarbiver, Frederik Qvitzow 1606 24. Apr.

⁴⁾ De finder i det ovfr. S. 1 Note 5 nævnte Læg af Uppsala-Håndskriftet S 51, Læggets Løbe-Numre 11—12 (År 1593), 23 (Åar 1588), 24—25 (År 1588), 27—28 (uden År, men øjensynlig fra samme År som Nr. 11—12, altså 1593) og 29—30 (År 1598); disse Breve er skrevne af »Lisebett Huidtfell egen hanndt« (de citerede Ord dog jævnlig stavede anderledes), og hun betegner delvis det vedkommende Aktstykke som »dene min egen handschrift«. Fotografier af Brevene findes i Rigsarkivets fotografiske Samling af Håndskriftprøver.

⁵⁾ Trykt hos Thiset, Danske adelige Brevkister S. 24—38.

som har gjort sig bekendte i Slægttebogslitteraturen, at man næsten kunde betegne Håndskriftet som en Slags Prøvekollektion for sådanne Hænder. Man finder således i det Sophie Brahes Hånd¹⁾, endvidere Sophie Belows²⁾ og hendes 2 Døtres Anne Thotts og Birgitte Thotts³⁾, fremdeles Lisbet Bryskes⁴⁾, Christopher Friis Jørgenssons⁵⁾, Holger Parsbergs⁶⁾, Jens Rosenkrantz's⁷⁾, Sophie Sehesteds⁸⁾ og Tale Ulfstads⁹⁾. Og hertil kommer, som vi vil få at se i det følgende, både Lisbet Huitfeldts og Beate Huitfeldts Hænder.

For de sidstnævnte 2 Søstres Vedkommende må det dog siges, at Forholdet er lidt kompliceret. Det kan nemlig ikke blot ske, at 2 på hinanden følgende Sider i Håndskriftet¹⁰⁾ er skrevne hver af sin af Søstrene, uden at der gøres opmærksom på dette Forhold; men man kan på én Side finde begges Hænder enten i Form af Rand- eller andre Småbemærkninger af den ene til den andens Tekst¹¹⁾ eller én Gang således, at det er den ene Søster, der har skrevet den øverste Del af en Side, medens den anden Søster har føjet nogle Linier dertil på Siden nederste Del¹²⁾. Når hertil kommer, at Lisbet Huitfeldts Hånd, som før¹³⁾ nævnt, ikke altid gør et helt ensartet Indtryk, vil det ses, at det undertiden kan være forbundet med lidt Vanskelighed at identificere hver af Søstrenes Hænder; men det kan dog gøres med lidt Påpasselighed, og når man lægger Mærke til, hvad der kan findes af særlig karakteristiske Bogstaver¹⁴⁾.

Det kan da slås fast, at følgende Sider i Håndskriftet er skrevne af Lisbet Huitfeldt selv: Bl. 63 a—64 b med det derefter følgende, urigtig folierede Bl. 58 a¹⁵⁾; den øverste og største Del af Bl. 86 a; fremdeles Bl. 122 a—b og 146 a—150 b (de sidste af disse Blade er

¹⁾ I en kort Randbemærkning Bl. 146 b.

²⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 28.

³⁾ Sstds. S. 32. Birgitte Thotts Hånd findes endvidere i Håndskriftets Bl. 108 a.

⁴⁾ Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 52.

⁵⁾ Sstds. S. 27.

⁶⁾ Håndskriftets Bl. 92 a—b, 95 a.

⁷⁾ Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 337.

⁸⁾ Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 27.

⁹⁾ Håndskriftets Bl. 54 a—55 b, 99 a—b.

¹⁰⁾ Håndskriftets Bl. 121 b og 122 a.

¹¹⁾ Således Bl. 64 a, 122 a, 146 a, 147 a.

¹²⁾ Bl. 86 a.

¹³⁾ S. 12.

¹⁴⁾ Man kan således sammenligne de Former for det store T, der er brugte henholdsvis på I. Sides L. 4 af det ovfr. S. 12 Note 4 nævnte Uppsala-Håndskrifts Løbe-Nr. 23 og i R.A. »Collect geneal. Dan.« Bl. 122 a L. 1.

¹⁵⁾ Dette Blad sidder ifølge sit Indhold nu på sin rigtige Plads; man har altså ved Indbindingen eller ved en Ombinding søgt at råde Bod på den ved Folieringen indtrufne Fejl.

også til Dels urigtig folierede, idet de skal læses i Ordenen: 146, 148, 147, 149, men der er her intet gjort for ved en Indbinding at rette Fejlen). Siderne er temmelig tæt skrevne, så at de slet ikke indeholder så lidt. Og Indholdet er ret personlig præget, idet den skrivende jævnlig taler i 1. Person i Vendinger som: »den wed ieg indte aff«, »ieg wed ingen affkome effter hinnde«, »dete er all den affkome, der yeg wed effter« N.N¹). Men endvidere viser det sig, at den skrivende skriver til Underretning for én bestemt Person, der tiltales med »du«: »ieg tencker, du har well slegte rigister«²); »dene slegt er møged stor; ieg gider icke schreuid den alltt, men will du haue denn, da will ieg lade en ander schriue dig ded«³); »dette er allt det, ieg wed aff de Flemynger slegt; de wnge mat du sell schriue hos«⁴); »och hade met hinde fru Anne Jachob Wllfeldz; schriu nu sell mer«⁵). Og på 2 Steder får man indirekte en helt tydelig Oplysning ikke blot om, hvem den skrivende, men også om, hvem hendes Læser er. Det hedder engang: »hinde døter slegt gaff ieg deg y sist paa Suens-trop; du finder dett hos fru Osse Bhrade«, og længere nede på samme Side: »ieg har hindes slegt paa Engellsted; du skall well faa den siden«⁶). På de 2 Gårde Svendstrup og Ingelstad boede jo henholdsvis Beate og Lisbet Huitfeldt; og ligesom man herved opnår en ganske vist ikke nødvendig Stadfæstelse af, at den skrivende er Lisbet Huitfeldt, viser det sig endvidere, at den Læser, som Teksten har været bestemt for, er Beate Huitfeldt. Man får herved en naturlig Forklaring på, at begge Søstrenes Hænder, således som ovenfor nævnt, er så nær forenede i ét og samme Håndskrift. Og det er vel da rimeligst at antage, at også sådanne Sider, hvor Lisbet Huitfeldt skriver uden at henvende sig direkte til nogen »du«, men hvor foruden Lisbets Hånd tillige Beate Huitfeldts forekommer i senere Tilføjelser⁷), fra først af har været bestemte af den ældre Søster til Oplysning for Beate⁸).

¹) Bl. 122 a, 122 b, 147 b og 149 a.

²) Bl. 122 b.

³) Bl. 146 b.

⁴) Bl. 150 b.

⁵) Sstds.

⁶) Bl. 148 b.

⁷) Således Bl. 64 a, 86 a.

⁸) For en Fuldstændigheds Skyld kan det tilføjes, at når Beate Huitfeldt engang anfører »min szøster«s Mening i et personalhistorisk Spørgsmål (Hist. tidskr. f. Skåneland II. 58), eller når det i et af Sophie Brahes Håndskrifter hedder: »Dette haffde fru Liisabet Huetfels schreffuett till sinn søster« (Landsarkivet i Lund, »Danska geneal. m. m. 2« Bl. 68 a; jfr. Personalhist. Tidskr. 7. R. IV. 5 Note 4), er intet af det, der omtales på disse Steder, genfundet i, hvad Lisbet Huitfeldt skriver i Håndskriftet »Collect. geneal. Dan.«.

III.

Beate Huitfeldt.

Når vi fra Lisbet Huitfeldt vender os til den yngre Søster Beate, er det ovenfor¹⁾ nævnt, hvorledes og hvor Professor L. Weibull har henledet Opmærksomheden på den personalhistoriske Brevveksling, som hun har ført med Sophie Brahe. Der skal derfor her kun henvises til Weibulls Omtale af denne Brevveksling, som altså ikke kan sidestilles med en egentlig Slægtebog.

Derimod har nærværende Meddeler anden Steds²⁾ omtalt, at der i et Slægtebogs-Håndskrift indeholdes en Del, der »er vdskreffuett efter nogett, som haffuer været sl. fru Beathe Hvitfeldz«. Men uheldigvis findes det nævnte Slægtebogs-Håndskrift i Privateje (på Ovesholm i Skåne), så at det ikke er let tilgængeligt for Forskningen; og da jeg i sin Tid opnåede at få det til Låns, var jeg ikke på det rene med, at der endnu her i Landet fandtes egenhændige Slægtebogs-Optegnelser af Beate Huitfeldt, og kunde derfor ikke foretage nogen nærmere Sammenligning mellem dem og Ovesholm-Håndskriftet. Om en sådan Sammenligning vilde give noget Udbytte, kan derfor ikke siges. Ovesholm-Håndskriftets Udtryk: »nogett, som haffuer været sl. fru Beathe Hvitfeldz«, kan jo ikke påstås at være særlig koncist; og når Håndskriftet ikke længe efter at have citeret dette »nogett« omtaler 3 Duge, som en anden Adelsdame havde lånt Beate Huitfeldt, og som denne havde benyttet ved sine personalhistoriske Undersøgelser³⁾, er der ikke Tale om, at disse Duge nævnes i hendes bevarede egenhændige Optegnelser. Men endvidere er der, som tidligere anført⁴⁾, den uheldige Omstændighed ved Ovesholm-Håndskriftet, at det er tvivlsomt, både hvor langt i Håndskriftet dets påståede Afhængighed af Beate Huitfeldt har strakt sig, og om dets Kilde har været affattet i hendes egen Levetid.

Når det drejer sig om at finde egenhændige personalhistoriske Optegnelser af Beate Huitfeldt, må det siges, at medens der for Lisbet Huitfeldts Vedkommende er påtruffet et ret betydeligt Materiale af autentiske egenhændige Breve som Hjælp til at identificere hendes Hånd, er man for Beates Vedkommende mindre heldig stillet. Nærværende Meddeler mindes i alt Fald ikke at have set mere end ét Aktstykke, som helt igennem er skrevet med hendes Hånd, nemlig den ene af de ovenfor omtalte 2 Kvitteringer, der findes i det

¹⁾ S. 2.

²⁾ Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 9.

³⁾ Se det sidst anførte Sted.

⁴⁾ Anf. St. S. 9 f.

tidligere citerede Håndskrift i Uppsala¹). Det er da et Held, at hendes Hånd viser i alt Fald ét ganske karakteristisk Kendetegn, nemlig den ret ejendommelige Form, som hendes store E'er har. Men endvidere kan der, som vi straks skal komme tilbage til, foruden personalhistoriske Optegnelser af hende selv påvises lignende Optegnelser skrevne med en Hånd, der aldeles utvivlsomt tilhører en Mand, som har stået i hendes Tjeneste.

De egenhændige Optegnelser af Lisbet Huitfeldt fandtes, som vi så', i Bindet »Collect. geneal. Dan.« i Rigsarkivet. Det samme Håndskrift indeholder ligeledes ikke så få Optegnelser skrevne af Beate Huitfeldt; men da disse dér, hvor de findes samlede i et lidt større Omfang, for en meget stor Del er skrevne med en meget rystende Hånd og således formentlig tilhører hendes senere Levetid, kan der være Grund til først at omtale et andet Håndskrift, hvori hendes Hånd gør et adskillig kraftigere Indtryk.

Det drejer sig her om et Håndskrift i den nu til det kongelige Bibliotek overgåede Ledreborgske Håndskriftsamling, nemlig Fol. 421. For c. 13—14 År siden, da Håndskriftet endnu fandtes på Ledreborg og nærværende Meddeler første Gang havde det til Låns, indeholdt det foruden den da i Bindet fastsiddende Del tillige 7—8 Ark, der lå løse, men nu viser sig at være fastsyede i det, hvad der naturligvis kan være en praktisk Foranstaltning, når det gælder om at bevare de pågældende Ark, men unægtelig i ikke ringe Grad forvansker Håndskriftets Karakter. Disse tidligere løse Ark, der nu udgør Håndskriftets Begyndelse, viser sig nemlig at være skrevne af Mænd, der i Midten eller Slutningen af det 17. eller i Begyndelsen af det 18. Århundrede beskæftigede sig med Adelens Personalhistorie: Ålborg-Bispen Jens Bircherod († 1708)²), Peder Jenssøn Lucoppidan († 1717) og især Niels Juul Axelssøn³). Derimod er den oprindelige Del af Håndskriftet ikke så lidt ældre. Den er indhæftet i et Pergaments Omslag, der er taget af et middelalderligt latinsk glosseret Håndskrift af romerretligt Indhold. I dette Omslag findes 18 Folioark, som først er blevet oplukkede og derefter beskrevne af et Par Hænder fra c. 1600 tværs over den således fremkomne Forside⁴). Indholdet har for største Delen Stamtavleform,

¹) Ovfr. S. 2, det dér i Note 1 nævnte Løbe-Nr. 69. Fotografi af dette Brev findes i Rigsarkivets Samling af Hænder.

²) Om hans Bidrag til Håndskriftet se Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 18.

³) Om dennes personalhistoriske Interesse se Personalhist. Tidsskr. 9. R. IV. 5 (med de dér anførte Steder) og 16 ff.

⁴) At det er denne Del alene, der har udgjort Håndskriftets oprindelige Indhold, ses også af, at Håndskriftet er forsynet med 2 Titelblade, det ene formentlig skrevet af Andreas Hojer († 1739) og nu indsat allerforrest i Hånd-

idet Navnet på hver Person eller hvert Ægtepar er indført i en lille Cirkel¹⁾, som så er forenet med den pågældendes Forældre eller Børn ved en Dobbeltstreg; men til disse Stamtavler er der jævnlig føjet Bemærkninger, der har Form som almindelig Tekst.

De omtalte 18 Ark er i alt væsentligt skrevne med 2 forskellige Hænder. Den ene Hånd, der har skrevet det allermeste af de første 7 Ark, er identisk med en Hånd, der har skrevet en tidligere²⁾ omtalt Anmodning, som Beate Huitfeldt i 1604 har fremsat om at få en Stævning udstedt. Denne Hånds Indehaver må altså have tjent Beate Huitfeldt og har utvivlsomt også udført sit personalhistoriske Arbejde i hendes Tjeneste. Allerede på det første af disse 7 Ark kan man dog træffe en lille Tilføjelse med Beate Huitfeldts egen Hånd³⁾, og det samme er Tilfældet på adskillige af de andre Ark, som Skriveren har skrevet, f. Eks. i ikke helt lille Omfang på det andet Ark. Af det 8. Ark har Beate Huitfeldt egenhændig skrevet vistnok omtrent Halvdelen; og alle de følgende 10 Ark er skrevne helt af hende selv, når undtages, at der kan findes en eller anden med en anden Hånd skreven Tilføjelse⁴⁾.

Det vil heraf ses, at det er et ikke helt ubetydeligt Arbejde, Beate Huitfeldt har udført; og om hendes Interesse for sin egen Slægt vidner det, at hun på flere af Stamtavlerne (der omfatter ikke blot den pågældende Stamfaders agnatiske, men også hans kognatiske Descendens) har fået indført sine Forældre og sig selv og sine Søkende, undertiden med Børn⁵⁾. I hvilken Grad det drejer sig om et originalt Arbejde fra hendes Side, kan dog måske være tvivlsomt; og i alt Fald er det jo ovenfor nævnt, at hun har modtaget Efterretninger fra Søsteren Lisbet. Beate Huitfeldt henviser nogle Gange til »Slægtebogen«, engang på en sådan Måde, at det må dreje sig om en af hende benyttet Kilde, når det hedder: »men slegtebogn forklarar icke, hor ner det er⁶⁾«. Og skønt hendes Udtryk er lidt mindre klare på et Par andre Steder, hvor hun nævner »Slægte-

skriftet, og det andet skrevet af Johan Ludvig Holstein selv, og at de begge i deres Indholdsangivelser kun omtaler denne ældste Del af Håndskriftet.

¹⁾ Det er vel en Anordning med tilsvarende Rundkredse, der menes, når Beate Huitfeldt i et Brev til Sophie Brahe taler om, »det, du szende mig med di trinde kringeler« og om »thend szleotebog, du szende mig med de trinde kringler« (Hist. tidskr. f. Skåneland II. 56, 57).

²⁾ Ovfr. S. 2 Note 1.

³⁾ Den lyder: »hade en Kromdigæ«.

⁴⁾ Sophie Below har således skrevet et Par Ord på den hele Rækkes 17. Ark.

⁵⁾ Stamtavlernes Ark 5, (10 kun for hendes Moders Vedkommende), 14, 15, (16 kun for hendes Faders Vedkommende) og 17.

⁶⁾ Stamtavlernes Ark 10.

bogen¹⁾, må der vist også dér være Tale om en af hende benyttet Kilde og ikke om et andet Arbejde af hende selv.

Vil man spørge, om Beate Huitfeldts Arbejde i Ledreborg-Håndskriftet senere er blevet benyttet af andre, ligger det nær først at tænke på hendes Sønneson, den i Skåne i 1657 faldne Knud Ulfeldt Christopherssøn, der, som omtalt anden Steds af nærværende Meddeler²⁾, har ejet en Slægtbog³⁾, hvoraf han selv har skrevet ikke ubetydelige Dele. I dette hans Slægtbogs-Håndskrift forekommer ikke få Stamtavler, der rent skematisk er opstillede på samme Måde som Beate Huitfeldts i Ledreborg-Håndskriftet — en Opstillingsmåde, som man langt fra træffer i alle Slægtbogs-Håndskrifter. Men Stamtavlerne i Knud Ulfeldts Håndskrift vedrører som oftest andre Familier end Beate Huitfeldts Stamtavler; og når de angår de samme Familier, er Indholdet på de 2 Steder i Regelen ikke identisk. Kun den allerførste Stamtavle i Knud Ulfeldts Håndskrift (over Familien Hack) viser så nær Overensstemmelse med den tilsvarende Stamtavle hos Beate Huitfeldt, at den sidste Tekst utvivlsomt har været den direkte eller indirekte Kilde for Knud Ulfeldt⁴⁾.

Derimod lader der sig anden Steds påvise en dog noget stærkere Benyttelse af Beate Huitfeldts Stamtavler i Ledreborg-Håndskriftet. Der findes i den Rostgaardske Samling på Universitetsbiblioteket et Håndskrift, der ifølge sit Titelblad indeholder »Stamtavler over adskillige danske adelige Familier samlede efter Alphabetet og udtagne af Præsident Peder Resens egen Original af hans store Værk om danske adelige Familier⁵⁾. Det citerede Resen'ske Værk gik tabt ved Universitetsbibliotekets Brand 1728; men det omtalte Rostgaardske Håndskrift (der viser sig at være skrevet af Morten Haugegaard⁶⁾ og senere atter er blevet afskrevet i Ny kgl. Saml. 4to 1282) indeholder bl. a. 6 Stamtavler, der viser så nært Slægtskab med 6 af Beate Huitfeldts 18 Stamtavler i Ledreborg-Håndskriftet, at

¹⁾ Sstds. Ark 11, 15 (her 2 Gange). Derimod er det vel ikke udelukket, at det er hende selv og ikke en for hende afskreven Kilde, der på et af de af Skrивeren skrevne Ark (Ark 3) i Løbet af 3 Linier 3 Gange anvender Udtrykket »vy« (o: vi). Og når det på et af de af hende selv skrevne Ark (Ark 17) bedder om en Mand, at han »hade saa mange børn, ieg kand icke skriffue hale den æfkom«, er det jo utvivlsomt hende selv, der i et Anfald af Træthed eller af Mismod over Pladsmangel har opgivet Ævred.

²⁾ Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 332.

³⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 779.

⁴⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 421, Stamtavlernes Ark 10. Ny kgl. Saml. Fol. 779 Bl. 2 b—3 a.

⁵⁾ Rostgaardske Saml. 4to 44.

⁶⁾ Jfr. om denne ovfr. S. 11 Note 4.

disse sidste må have været den ganske vist indirekte Kilde til de tilsvarende Stamtavler i det Rostgaardske Håndskrift¹⁾).

Foruden Beate Huitfeldts Slægtbogs-Optegnelser i Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 421 findes der, som ovenfor²⁾ anført, også Optegnelser af hende i det tidligere af Klevenfeldt ejede Håndskrift »Collect. geneal. Dan.«. Det er allerede nævnt, at i alt Fald en stor Del af, hvad hendes Søster Lisbet Huitfeldt har indført i dette Håndskrift, har været bestemt til direkte Belæring for den yngre Søster Beate, og at denne sidste ikke sjældent har knyttet Rand- eller andre Småbemærkninger til den ældre Søsters Tekst³⁾).

Foruden disse Beate Huitfeldts kortere Småtilføjelser til Søsterens Fremstilling er følgende Dele af Håndskriftet »Collect. geneal. Dan.« skrevne af Beate Huitfeldt: en Påtegning på Bl. 33 b; Bl. 57 a—b; de tidligere⁴⁾ omtalte Linier nederst på Bl. 86 a; Bl. 120 a—121 b og (i umiddelbar Fortsættelse deraf) Bl. 133 a—b. Heraf er dog Påtegningen på Bl. 33 b ganske kort⁵⁾; Linierne på Bl. 86 a fylder heller ikke meget⁶⁾; og Bl. 57 a—b indeholder kun en Afskrift af et Brev af År 1462⁷⁾. Af egentlige Slægtbogs-Optegnelser bliver da tilbage Bl. 120 a—121 b og Bl. 133 a—b, og heraf er, som tidligere⁸⁾ antydet, Bl. 121 a—b og 133 a—b (ligesom i øvrigt Tilføjelsen på Bl. 33 b) skrevet med en meget rystende Hånd og altså rimeligvis i den skrivendes senere År. Affatteren taler undertiden i 1. Person og siger således et Sted: »det wed ieg icke«⁹⁾, men bruger også et Par Gange Ordet »vi«¹⁰⁾, således når det hedder: »Nu wiille wy gaa thiill miin farmoder slegt; Erick Olsen, som kaldes Blaa, han

¹⁾ Rostgaardske Saml. 4to 44 Bl. 75 (Jernskæg), 97 (Krummedige), 172, 174 og 175 (alle 3: Trolle) og 182 (Ulfeldt) (eller Ny kgl. Saml. 4to 1282, henholdsvis S. 157, 203—4, 357—58, 365—66, 369—70 og 385—86) svarer til følgende af Beate Huitfeldts Stamtavler i Ledreborgske Saml. Fol. 421: henholdsvis Ark. 16, 14, 13, 11, 12 og 17.

²⁾ S. 13, 16.

³⁾ S. 14, 13.

⁴⁾ S. 13.

⁵⁾ Den lyder kun: »Dette er Markurdenes frues xvi aner«.

⁶⁾ De lyder: »Her skall spørís, om kong Karll wor 2 gang gifft, om Lisbet Trolle er och komen eter fru Bergte, der had kong Karll«.

⁷⁾ Det drejer sig her om et Brev, der er gengivet efter denne Afskrift i Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis 2. Række I Nr. 1576, uden at Udgifveren dengang var på det rene med, hvem der havde skrevet Afskriften.

⁸⁾ S. 16.

⁹⁾ Bl. 121 b.

¹⁰⁾ Bl. 120 a.—Bl. 133 b nævner den skrivende »wy sell« blandt de Slægter, der nedstammer fra Hr. Erik Valdemarssøn.

wor min faders moders fader«¹⁾. Det ses her, at den talende må være en Datters Sønnebarn af Erik Olufssøn Blaa, så at Tanken herved blandt andre henledes på en af de 2 Huitfeldt-Søstre som Forfatteren²⁾.

Her skal endnu meddeles en Fortegnelse over samtlige ovenfor nævnte Håndskrifter med Angivelse af de Steder, hvor de omtales:

Rigsarkivet:

Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 73: S. 2, 3, 4, 5, 6 f., 9, 10 f., 12.
do Gener. Fol. 74: S. 10.

MS. Alm. dansk-norsk Personalhist. Nr. 15 (Sophie Belows Slægtetog): S. 11.
do 20 (Klevenfeldt, »Collect. geneal. Dan.«): S. 12—14, 16, 19 f.

Det kongelige Bibliotek:

Thottske Saml. Fol. 1079: S. 3, 4, 5, 6, 7, 9 f., 12.

do 4to 1882—83: S. 3.

do 8vo 560: S. 8.

Ny kgl. Saml. Fol. 771 f: S. 5.

do Fol. 772: S. 2 f., 4 ff., 7—10, 12.

do Fol. 779: S. 18.

do 4to 1275: S. 10.

do 4to 1282: S. 18 f.

Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 421: S. 16—19.

do Fol. 423: S. 10.

Universitetsbiblioteket:

Rostgaardske Saml. Fol. 26, J: S. 11, 12.

do 4to 44: S. 18 f.

Sorø Akademis Manuskriptsamling:

Nr. 164, Under-Nr. 9: S. 9.

Landsarkivet i Lund:

Danska geneal. m. m. 2: S. 14.

do 3: S. 3, 7.

Universitetsbiblioteket i Uppsala:

S. 51, »Jakob von Engeströms Samling om Skåne. 1«: S. 1 f., 12, 13, 16.

Biblioteket på Ovesholm:

Slægtetog: S. 15.

¹⁾ Bl. 133 a.

²⁾ Jfr. Danm. Adels Aarbog 1888 S. 85, 1887 S. 217, 219.
